Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

26 päivänä tammikuuta 2017*

Muutoksenhaku — Kilpailu — Kartellit tai muut yhteistoimintajärjestelyt — Kylpyhuonekalusteiden markkinat Belgiassa, Saksassa, Ranskassa, Italiassa, Alankomaissa ja Itävallassa — Päätös, jolla todetaan SEUT 101 artiklan ja Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen 53 artiklan rikkominen — Hintojen yhteensovittaminen ja arkaluonteisten liiketoimintatietojen vaihtaminen — Yhtenä kokonaisuutena pidettävä kilpailusääntöjen rikkominen — Näyttö — Sakot — Täysi harkintavalta — Kohtuullinen aika — Oikeasuhteisuus

Asiassa C-626/13 P,

jossa on kyse Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 56 artiklaan perustuvasta valituksesta, joka on pantu vireille 29.11.2013,

Villeroy & Boch Austria GmbH, kotipaikka Mondsee (Itävalta), edustajinaan A. Reidlinger ja J. Weichbrodt, Rechtsanwälte,

valittajana,

ja jossa valittajan vastapuolena on

Euroopan komissio, asiamiehinään M. Kellerbauer, L. Malferrari ja F. Ronkes Agerbeek, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana ensimmäisessä oikeusasteessa,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto)

toimien kokoonpanossa: varapresidentti A. Tizzano, joka hoitaa ensimmäisen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit M. Berger, E. Levits, S. Rodin (esittelevä tuomari) ja F. Biltgen,

julkisasiamies: M. Wathelet,

kirjaaja: hallintovirkamies K. Malacek,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 10.9.2015 pidetyssä istunnossa esitetyn,

päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,

on antanut seuraavan

* * Oikeudenkäyntikieli: saksa.

tuomion

1 Villeroy & Boch Austria GmbH (jäljempänä Villeroy & Boch Itävalta) vaatii valituksessaan unionin tuomioistuinta kumoamaan unionin yleisen tuomioistuimen 16.9.2013 antaman tuomion Villeroy & Boch Austria ym. v. komissio (T-373/10, T-374/10, T-382/10 ja T-402/10, ei julkaistu, EU:T:2013:455; jäljempänä valituksenalainen tuomio) siltä osin kuin unionin yleinen tuomioistuin on kyseisellä tuomiolla hylännyt sen kanteen, jossa vaadittiin SEUT 101 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 23.6.2010 annetun komission päätöksen K(2010) 4185 lopullinen (Asia COMP/39.092 – Kylpyhuonekalusteet) (jäljempänä riidanalainen päätös) kumoamista sitä koskevilta osin.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Asetus (EY) N:o 1/2003

2 [SEUT 101 ja SEUT 102] artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 23 artiklan 2 ja 3 kohdassa säädetään seuraavaa:

”2. Komissio voi päätöksellään määrätä yrityksille tai yritysten yhteenliittymille sakon, jos ne tahallaan tai tuottamuksesta:

a) rikkovat [SEUT 101 tai SEUT 102] artiklan määräyksiä – –

– –

Kunkin rikkomiseen osallisen yrityksen tai yritysten yhteenliittymän osalta sakko on enintään kymmenen prosenttia sen edellisen tilikauden liikevaihdosta.

– –

3. Sakon suuruutta määrättäessä on otettava huomioon sekä rikkomisen vakavuus että sen kesto.”

Vuoden 2006 suuntaviivat

3 Asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annettujen suuntaviivojen (EUVL 2006, C 210, s. 2; jäljempänä vuoden 2006 suuntaviivat) 2 kohdassa todetaan, että sakkoja määritettäessä ”komissio ottaa – – huomioon rikkomisen vakavuuden ja keston” ja että ”sakon määrä ei saa ylittää asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan toisessa ja kolmannessa alakohdassa säädettyjä enimmäismääriä”.

4 Vuoden 2006 suuntaviivojen 37 kohdassa todetaan seuraavaa:

”Vaikka näissä suuntaviivoissa esitellään yleiset sakon laskentamenetelmät, erityistapauksissa voi olla kuhunkin asiaan liittyvien erityispiirteiden vuoksi tai pelotevaikutuksen aikaansaamiseksi perusteltua, että komissio poikkeaa näistä menetelmistä tai 21 kohdassa vahvistetuista raja-arvoista.”

Asian tausta ja riidanalainen päätös

5 Kartellissa kyseessä olleet tuotteet ovat kylpyhuonekalusteita, jotka kuuluvat johonkin seuraavista kolmesta tuotteiden alaryhmästä: hanat, suihkuseinät oheistarvikkeineen sekä keraamiset tuotteet (jäljempänä kolme tuotteiden alaryhmää).

6 Unionin yleinen tuomioistuin on esittänyt asian taustan valituksenalaisen tuomion 1–19 kohdassa, ja se voidaan tiivistää seuraavasti.

7 Komissio totesi riidanalaisella päätöksellä, että kylpyhuonekalusteiden alalla oli rikottu SEUT 101 artiklan 1 kohtaa ja Euroopan talousalueesta 2.5.1992 tehdyn sopimuksen (EYVL 1994, L 1, s. 3; jäljempänä ETA-sopimus) 53 artiklaa. Kyseinen rikkominen, johon oli osallistunut komission mukaan 17 yritystä, oli tapahtunut eri ajanjaksoina 16.10.1992–9.11.2004, ja se koostui joukosta kilpailunvastaisia sopimuksia tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja Belgian, Saksan, Ranskan, Italian, Alankomaiden ja Itävallan alueella.

8 Komissio katsoi riidanalaisessa päätöksessä tarkemmin sanottuna, että todettu rikkominen koostui ensinnäkin siitä, että kyseiset kylpyhuonekalusteiden valmistajat yhteensovittivat vuotuisia hinnankorotuksia ja muita hinnoittelutekijöitä kansallisissa ammatillisissa järjestöissä säännöllisesti järjestettyjen kokousten yhteydessä, toiseksi hintojen vahvistamisesta tai yhteensovittamisesta raaka-aineiden hintojen korotusten, euron käyttöönoton tai tiemaksujen käyttöönoton kaltaisten erityisten tapahtumien yhteydessä ja kolmanneksi luottamuksellisten liiketoimintatietojen ilmaisemisesta ja vaihtamisesta. Komissio totesi lisäksi, että hintojen vahvistaminen kylpyhuonekalusteiden alalla seurasi vuosittaista sykliä. Valmistajat vahvistivat tässä yhteydessä hintaluettelonsa, jotka olivat voimassa yleensä vuoden ajan ja joihin liikesuhteet tukkuliikkeisiin perustuivat.

9 Villeroy & Boch Itävalta ja muut kantajat ensimmäisessä oikeusasteessa eli Villeroy & Boch AG (jäljempänä Villeroy & Boch), Villeroy & Boch SAS (jäljempänä Villeroy & Boch Ranska) ja Villeroy & Boch Belgium SA (jäljempänä Villeroy & Boch Belgia) toimivat kylpyhuonekalusteiden alalla. Villeroy & Boch omistaa kokonaan Villeroy & Boch Itävallan, Villeroy & Boch Ranskan, Villeroy & Boch Belgian, Ucosan BV:n ja sen tytäryhtiöt sekä Villeroy & Boch SARL:n.

10 Masco Corp. ja sen tytäryhtiöt, joihin kuuluvat hanoja valmistava Hansgrohe AG ja suihkuseiniä valmistava Hüppe GmbH, ilmoittivat 15.7.2004 komissiolle kartellista kylpyhuonekalusteiden alalla ja pyysivät sakkoimmuniteettia sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetun komission tiedonannon (EYVL 2002, C 45, s. 3; jäljempänä vuoden 2002 yhteistyötiedonanto) nojalla tai, ellei sitä myönnetä, niille mahdollisesti määrättävien sakkojen määrän alentamista. Komissio teki 2.3.2005 kyseisen tiedonannon 8 kohdan a alakohdan ja 15 kohdan nojalla Mascon hyväksi sakkoimmuniteettia koskevan ehdollisen päätöksen.

11 Komissio teki 9. ja 10.11.2004 useiden, kylpyhuonekalusteiden alalla toimivien yhtiöiden ja kansallisten ammatillisten järjestöjen tiloissa tarkastuksia ilman ennakkoilmoitusta.

12 Grohe Beteiligungs GmbH ja sen tytäryhtiöt sekä American Standard Inc. (jäljempänä Ideal Standard) pyysivät 15. ja 19.11.2004 sakkoimmuniteettia vuoden 2002 yhteistyötiedonannon nojalla tai, ellei sitä myönnetä, sakkojen määrän alentamista.

13 Komissio lähetti 15.11.2005–16.5.2006 useille kylpyhuonekalusteiden alalla toimiville yhtiöille ja järjestöille, ja myös kantajille ensimmäisessä oikeusasteessa, tietojensaantipyyntöjä, minkä jälkeen se antoi 26.3.2007 väitetiedoksiannon, joka annettiin näille tiedoksi.

14 Myös Roca SARL sekä Hansa Metallwerke AG ja sen tytäryhtiöt pyysivät 17. ja 19.1.2006 sakkoimmuniteettia vuoden 2002 yhteistyötiedonannon nojalla tai, ellei sitä myönnetä, niiden sakkojen määrän alentamista. Aloys F. Dornbracht GmbH & Co. KG Armaturenfabrik esitti 20.1.2006 samankaltaisen pyynnön.

15 Komissio antoi 12.–14.11.2007 järjestetyn kuulemistilaisuuden, johon kantajat ensimmäisessä oikeusasteessa osallistuivat, 9.7.2009 lähetetyn tosiasiaseikkoja koskevan kirjeen, jolla kiinnitettiin niiden huomio tiettyihin todisteisiin, joihin komissio aikoi tukeutua antaessaan lopullista päätöstä, ja muun muassa mainituille kantajille sittemmin osoitettujen lisätietopyyntöjen jälkeen 23.6.2010 riidanalaisen päätöksen. Se katsoi kyseisessä päätöksessä, että tämän tuomion 8 kohdassa kuvatut menettelytavat kuuluivat kokonaisvaltaiseen suunnitelmaan, jolla pyrittiin rajoittamaan kilpailua mainitun päätöksen adressaattien välillä, ja merkitsivät ominaisuuksiltaan yhtenä kokonaisuutena pidettävää jatkettua kilpailusääntöjen rikkomista, joka kattoi kolme tuotteiden alaryhmää ja ulottui Belgian, Saksan, Ranskan, Italian, Alankomaiden ja Itävallan alueelle. Komissio korosti tältä osin erityisesti sitä seikkaa, että mainitut menettelytavat olivat sellaisen toistuvan mallin mukaisia, joka osoittautui samaksi komission tutkinnan kattamissa kuudessa jäsenvaltiossa. Komissio kiinnitti myös huomiota siihen, että alalla oli olemassa kaikkien kolmen tuotteiden alaryhmän osalta kansallisia ammatillisia järjestöjä, joita se kutsui ”yhteensovittamiselimiksi”, kansallisia ammatillisia järjestöjä, joihin kuului jäseniä, joiden toiminta liittyi vähintään kahteen näistä kolmesta tuotteiden alaryhmästä, ja joita se kutsui ”monituotejärjestöiksi”, sekä erikoistuneita järjestöjä, joihin kuului jäseniä, joiden toiminta liittyi yhteen näistä kolmesta tuotteiden alaryhmästä. Se totesi lopuksi sellaisen yritysten ydinryhmän olemassaolon, joka oli osallistunut kartelliin eri jäsenvaltioissa sekä yhteensovittamiselimissä ja monituotejärjestöissä.

16 Komission mukaan kantajat ensimmäisessä oikeusasteessa olivat osallistuneet kyseessä olevaan rikkomiseen seuraavien järjestöjen jäseninä: IndustrieForum Sanitär, joka korvasi vuodesta 2001 alkaen Freundeskreis der deutschen Sanitärindustrien, Arbeitskreis Baden und Duschen, joka korvasi vuodesta 2003 alkaen Arbeitskreis Duschabtrennungenin, sekä Fachverband Sanitär-Keramische Industrie Saksassa, Arbeitskreis Sanitärindustrie (jäljempänä ASI) Itävallassa, Vitreous China-group Belgiassa, Sanitair Fabrikanten Platform Alankomaissa ja Association française des industries de céramique sanitaire Ranskassa. Komissio totesi Alankomaissa tapahtuneesta kilpailusääntöjen rikkomisesta riidanalaisen päätöksen 1179 perustelukappaleessa lähinnä, ettei siihen osallistuneille yrityksille voitu määrätä siitä sakkoa vanhentumisen vuoksi.

17 Riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa komissio luetteli yritykset, joiden se toteaa syyllistyneen SEUT 101 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan rikkomiseen 1.1.1994 alkaen, koska ne ovat osallistuneet kartelliin kylpyhuonekalusteiden alalla Belgiassa, Saksassa, Ranskassa, Italiassa, Alankomaissa ja Itävallassa eri ajanjaksoina 16.10.1992–9.11.2004. Siltä osin kuin on kyse kantajista ensimmäisessä oikeusasteessa komissio totesi mainitun päätöksen 1 artiklan 1 kohdassa Villeroy & Bochin osallistuneen mainittuun yhtenä kokonaisuutena pidettävään rikkomiseen 28.9.1994–9.11.2004 ja sen tytäryhtiöiden Villeroy & Boch Itävallan, Villeroy & Boch Belgian ja Villeroy & Boch Ranskan 12.10.1994 alkaneiden ja aikaisintaan 9.11.2004 päättyneiden ajanjaksojen osalta.

18 Komissio määräsi riidanalaisen päätöksen 2 artiklan 8 kohdassa ensinnäkin Villeroy & Bochin maksettavaksi 54 436 347 euron suuruisen sakon, toiseksi Villeroy & Bochin ja Villeroy & Boch Itävallan maksettavaksi yhteisvastuullisesti 6 083 604 euron suuruisen sakon, kolmanneksi Villeroy & Bochin ja Villeroy & Boch Belgian maksettavaksi yhteisvastuullisesti 2 942 608 euron suuruisen sakon ja neljänneksi Villeroy & Bochin ja Villeroy & Boch Ranskan maksettavaksi yhteisvastuullisesti 8 068 441 euron suuruisen sakon. Kantajille ensimmäisessä oikeusasteessa määrättyjen sakkojen kokonaismäärä oli siten 71 531 000 euroa.

19 Näiden sakkojen laskemiseksi komissio nojautui vuoden 2006 suuntaviivoihin.

Asian käsittelyn vaiheet unionin yleisessä tuomioistuimessa ja valituksenalainen tuomio

20 Valittaja nosti unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon 8.9.2010 toimittamallaan kannekirjelmällä asiassa T-373/10 kanteen, jossa vaadittiin riidanalaisen päätöksen kumoamista sitä koskevilta osin tai toissijaisesti sille määrätyn sakon määrän alentamista.

21 Valittaja väitti kumoamisvaatimustensa tueksi unionin yleisessä tuomioistuimessa, että komissio oli luonnehtinut todetun rikkomisen virheellisesti yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi, monitahoiseksi ja jatketuksi rikkomiseksi ja toissijaisesti, että komissio oli laiminlyönyt näin tehdessään perusteluvelvollisuuden sen vuoksi, ettei se ollut rajannut merkityksellisiä markkinoita riittävän täsmällisesti. Valittajan mukaan komissio oli väärässä, kun se katsoi, että valittaja oli osallistunut kartelliin Itävallan markkinoilla. Valittaja vetosi tältä osin siihen, ettei rikkomista Itävallassa ollut näytetty toteen. Se riitautti lopuksi sen, että se oli määrätty maksamaan sakko yhteisvastuullisesti, ja väitti, että sakon laskemisessa oli tapahtunut arviointivirhe, että mainitun sakon määrää on alennettava, kun otetaan huomioon hallinnollisen menettelyn liian pitkä kesto, ja että sakko on suhteeton.

22 Valittaja esitti toissijaisesti vaatimuksia, jotka koskivat määrätyn sakon määrän alentamista.

23 Unionin yleinen tuomioistuin hylkäsi valituksenalaisella tuomiolla kanteen kokonaisuudessaan.

Asianosaisten vaatimukset

24 Valittaja vaatii, että unionin tuomioistuin

— kumoaa valituksenalaisen tuomion kokonaisuudessaan siltä osin kuin unionin yleinen tuomioistuin on hylännyt kyseisellä tuomiolla sen kanteen

— toissijaisesti kumoaa valituksenalaisen tuomion osittain

— toissijaisesti alentaa sille määrätyn sakon määrää

— toissijaisesti kumoaa valituksenalaisen tuomion ja palauttaa asian unionin yleisen tuomioistuimen ratkaistavaksi ja

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

25 Komissio vaatii, että unionin tuomioistuin

— hylkää valituksen kokonaisuudessaan, osittain sillä perusteella, että sen tutkittavaksi ottamisen edellytykset puuttuvat, ja osittain sillä perusteella, että se on selvästi perusteeton, ja

— velvoittaa valittajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Valituksen tarkastelu

26 Valittaja esittää valituksensa tueksi neljä valitusperustetta. Ensimmäinen valitusperuste koskee oikeudellista virhettä, jonka unionin yleinen tuomioistuin on tehnyt arvioidessaan Itävallassa väitetysti tapahtuneita rikkomisia. Toinen valitusperuste koskee oikeudellista virhettä, jonka unionin yleinen tuomioistuin on tehnyt todetessaan monitahoisen ja jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen. Kolmas

valitusperuste perustuu siihen, ettei unionin yleinen tuomioistuin ole käyttänyt täyttä harkintavaltaansa valvoakseen määrätyn sakon määrän. Neljäs valitusperuste perustuu suhteellisuusperiaatteen loukkaamiseen.

Ensimmäinen valitusperuste, joka koskee Itävallassa väitetysti tapahtuneen kilpailusääntöjen rikkomisen virheellistä arviointia

Asianosaisten lausumat

27 Valittaja väittää ensimmäisessä valitusperusteessaan, että unionin yleisen tuomioistuimen toteamukset ovat oikeudellisesti virheellisiä siltä osin kuin on kyse Itävallassa tapahtuneista väitetyistä aineellisista rikkomisista 12.10.1994 ja 9.11.2004 välisen ajanjakson aikana, ja kyseiset toteamukset on siis todettava pätemättömiksi.

28 Unionin yleinen tuomioistuin on erityisesti vuoden 1994 osalta tulkinnut valituksenalaisen tuomion 175 ja 176 kohdassa laajasti komission toteamuksia ja muuttanut näin riidanalaisen päätöksen perusteluja SEUT 296 artiklan toisen kohdan vastaisesti. Toisin kuin unionin yleinen tuomioistuin on todennut, komissio ei näet ole katsonut kyseisen päätöksen 299–301 perustelukappaleessa, että vuoden 1994 aikana pidetyissä ASI:n kokouksissa oli ollut kyse paitsi suihkuseinistä ja hanoista myös kylpyhuoneiden keraamisista tuotteista.

29 Unionin yleinen tuomioistuin on huomauttanut vuosien 1995–1997 osalta valituksenalaisen tuomion 185, 190 ja 196 kohdassa, että valittaja oli osallistunut lainvastaisiin keskusteluihin 16.11.1995, 23.4.1996 ja 15.10.1997 pidettyjen kokousten kuluessa.

30 Valittaja väittää kuitenkin 16.11.1995 pidetystä kokouksesta, että kyseiseen päätelmään sisältyy oikeudellisia virheitä jo sen vuoksi, ettei unionin yleinen tuomioistuin ole vastannut kaikkiin sen väitteisiin. Myös unionin yleisen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 189 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa 23.3.1996 pidetyn kokouksen osalta esittämiin huomautuksiin, joiden mukaan ei ole merkityksellistä, että kyseessä olevat keskustelut on järjestetty tukkuliikkeiden pyynnöstä, liittyy oikeudellisia virheitä, koska moitituille menettelytavoille on olemassa täysin laillinen vaihtoehtoinen selitys, jonka mukaan kylpyhuonekalusteiden alan tukkuliikkeet vaativat nimenomaisesti vuosittaisten hintaluettelojen käyttöön ottamista tiettyinä päivinä voidakseen julkaista omat esitteensä. Valituksenalaisen tuomion 194 kohdassa unionin yleinen tuomioistuin on 15.10.1997 pidetyn kokouksen osalta lisäksi ylittänyt SEUT 263 artiklassa määrätyn laillisuusvalvonnan rajat nojautuessaan perusteluihin, joita ei ole mainittu komission väitetiedoksiannossa.

31 Myös unionin yleisen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 197 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa vuoden 1998 osalta esittämät huomautukset valittajan väitetystä osallistumisesta kartellioikeuden rikkomiseen sisältävät oikeudellisia virheitä, koska ne ovat ristiriitaisia. Unionin yleinen tuomioistuin on näet huomauttanut mainitun tuomion 197–202 kohdassa, ettei komissio ole näyttänyt toteen valittajan osallistumista kilpailuoikeuden vastaisiin keskusteluihin vuoden 1998 kuluessa. Erityisesti Mascon todistajanlausunnon perusteella tällaista osallistumista ei ole voitu näyttää toteen. On epäjohdonmukaista, että unionin yleinen tuomioistuin nojautuu tämän jälkeen valituksenalaisen tuomion 203 kohdassa samaan Mascon todistajanlausuntoon osoittaakseen, ettei valittaja ollut irtisanoutunut lainvastaisista menettelytavoista vuoden 1998 aikana. Kyseisen todistajanlausunnon ja kyseisessä 203 kohdassa mainittujen muiden todisteiden nojalla ei voida myöskään osoittaa, ettei valittaja ollut irtisanoutunut kyseisistä menettelytavoista. Unionin yleinen tuomioistuin on siis myös loukannut oikeuskäytännössä vahvistettuja oikeusperiaatteita, joiden mukaan todisteiden kokonaisuus voi olla riittävä osoittamaan kokouksen kilpailuoikeuden vastaisen luonteen ainoastaan, jos sillä osoitetaan kokousten järjestelmällisyys ja niiden kilpailua rajoittava sisältö ja jos tätä tuetaan yrityksen lausunnolla, jolla on merkittävä näyttöarvo. Kumpikaan näistä edellytyksistä ei ole täyttynyt nyt käsiteltävässä asiassa.

32 Valittaja väittää vuoden 1999 osalta, että unionin yleisen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 208 kohdassa esittämät päätelmät, joiden mukaan komission esittämä näyttö eli Ideal Standardin 6.9.1999 pidetystä ASI:n kokouksesta käsin laatima pöytäkirja osoitti oikeudellisesti riittävällä tavalla valittajan osallistuneen lainvastaisiin keskusteluihin, sisältävät oikeudellisia virheitä. Sellaisen yrityksen todistajanlausunto, joka on pyytänyt alennusta sakosta vuoden 2002 yhteistyötiedonannon nojalla, ei näet voi olla sen mukaan riittävä näyttö rikkomisen olemassaolosta, koska useat muut kartelliin osalliseksi katsotut yritykset ovat kiistäneet sen paikkansapitävyyden.

33 Valittaja huomauttaa vuoden 2000 osalta, että unionin yleinen tuomioistuin on katsonut valituksenalaisen tuomion 214 kohdassa 12. ja 13.10.2000 pidetyn ASI:n kokouksen pöytäkirjaan nojautuen, että vaikka valittajan osallistumisesta kilpailunvastaisiin toimintoihin kyseisen vuoden aikana ei ollut olemassa suoraa näyttöä, ”on korostettava, että vuonna 1999 käytyjen lainvastaisten keskustelujen vaikutukset ovat ilmenneet vuoden 2000 aikana”. Kyseinen pöytäkirja, jota unionin yleinen tuomioistuin on tulkinnut lisäksi virheellisesti, ei ole kuitenkaan riittävä todiste tältä osin.

34 Vuoden 2001 osalta on valittajan mukaan niin, että unionin yleinen tuomioistuin on ottanut valituksenalaisen tuomion 214–218 kohdassa huomioon valittajan osallistumisen lainvastaisiin keskusteluihin pelkästään sillä perusteella, että vuoden 2000 aikana väitetysti käytyjen lainvastaisten keskustelujen vaikutukset ovat jatkuneet. Unionin yleinen tuomioistuin on huomautustensa perustelemiseksi vain viitannut riidanalaisen päätöksen 652–658 perustelukappaleeseen selittämättä, miltä osin huomautukset, joihin se viittaa, ovat vakuuttavia.

35 Valittaja katsoo vuosien 2002 ja 2003 osalta, ettei unionin yleinen tuomioistuin ole ottanut huomioon sen väitteitä.

36 Valittaja toteaa lopuksi vuoden 2004 osalta, että unionin yleisen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 228 kohdassa esittämät huomautukset ovat ristiriitaisia ja niihin sisältyy oikeudellinen virhe. Unionin yleinen tuomioistuin on näet tältä kohdin katsonut, että valittaja, joka ei ollut osallistunut 22.1.2004 pidettyyn ASI:n kokoukseen, oli saanut tuon kokouksen pöytäkirjan välityksellä tiedon sen kilpailijoiden kyseisen kokouksen aikana tekemistä päätöksistä, vaikka unionin yleinen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 212 kohdassa katsonut, että sen perusteella, että ASI:n kokousten pöytäkirjat oli lähtökohtaisesti lähetettävä kaikille kyseisen järjestön jäsenille, ei voitu sinällään osoittaa, että valittaja oli todellakin saanut niistä tiedon.

37 Komissio vaatii, että ensimmäinen valitusperuste hylätään.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

38 Valittaja vetoaa ensimmäisessä valitusperusteessaan eri virheisiin, jotka sisältyvät unionin yleisen tuomioistuimen toteamuksiin Itävallassa 12.10.1994–9.11.2004 väitetysti tapahtuneista rikkomisista.

39 Siltä osin kuin on ensimmäiseksi kyse valittajan vuoden 1994 osalta esittämistä väitteistä on todettava, että valittaja tyytyy käsiteltävässä tapauksessa toistamaan ensimmäisessä oikeusasteessa unionin yleisessä tuomioistuimessa esitetyn argumentaation. Sama koskee 23.4.1996 järjestetyn kokouksen osalta esitettyjä väitteitä.

40 On kuitenkin huomautettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan valituksessa on ilmoitettava täsmällisesti sekä se, miltä kaikilta osin tuomion kumoamista vaaditaan, että ne oikeudelliset perusteet ja perustelut, joihin erityisesti halutaan vedota tämän vaatimuksen tueksi. Valitus, johon ei sisälly edes argumentaatiota, jonka tarkoituksena olisi erityisesti määrittää valituksenalaiseen tuomioon väitetysti sisältyvä oikeudellinen virhe, vaan jossa pelkästään toistetaan jo unionin yleisessä tuomioistuimessa esitetyt perusteet ja perustelut, ei täytä tätä vaatimusta. Tällaisella valituksella pyritään tosiasiassa ainoastaan siihen, että unionin yleisessä tuomioistuimessa esitetty kanne tutkitaan uudelleen, mikä ei

kuulu unionin tuomioistuimen toimivaltaan (ks. mm. tuomio 30.6.2005, Eurocermex v. SMHV, C-286/04 P, EU:C:2005:422, 49 ja 50 kohta sekä tuomio 12.9.2006, Reynolds Tobacco ym. v. komissio, C-131/03 P, EU:C:2006:541, 49 ja 50 kohta).

41 Vuotta 1994 ja 23.4.1996 pidettyä kokousta koskevat valittajan väitteet on siis jätettävä tutkimatta.

42 Siltä osin kuin on toiseksi kyse valittajan väitteistä, jotka koskevat 16.11.1995 ja 15.10.1997 pidettyjä kokouksia ja joka perustuvat lähinnä valituksenalaisen tuomion puutteellisiin perusteluihin, on huomautettava, että unionin yleinen tuomioistuin ei ole vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan velvollinen esittämään selvitystä, jossa seurattaisiin tyhjentävästi ja kohta kohdalta kaikkia riidan osapuolten esittämiä päätelmiä. Perustelut voivat siis olla implisiittisiä, kunhan osapuolet saavat niiden avulla selville syyt, joiden vuoksi unionin yleinen tuomioistuin ei ole hyväksynyt niiden argumentteja, ja unionin tuomioistuimella on käytettävissään riittävät tiedot, jotta se kykenee harjoittamaan valvontaansa (ks. mm. tuomio 2.4.2009, Bouygues ja Bouygues Télécom v. komissio, C-431/07 P, EU:C:2009:223, 42 kohta ja tuomio 22.5.2014, Armando Álvarez v. komissio, C-36/12 P, EU:C:2014:349, 31 kohta).

43 Käsiteltävässä tapauksessa unionin yleinen tuomioistuin on kuitenkin valituksenalaisen tuomion 180–185 ja 192–196 kohdassa tutkinut ja hylännyt Itävallassa tapahtuneita rikkomisia koskevat valittajan väitteet näiden eri kokousten osalta. Unionin yleinen tuomioistuin on viitannut kunkin niiden osalta merkityksellisiin todisteisiin ja riidanalaiseen päätökseen ennen kuin se on hylännyt valittajan argumentaation perusteettomana. Unionin yleinen tuomioistuin on näin tehdessään perustellut valituksenalaisen tuomion.

44 Tämän tuomion 42 kohdassa mainitut valittajan väitteet on siis hylättävä.

45 Lisäksi on hylättävä 15.10.1997 pidetyn kokouksen osalta se valittajan väite, jonka mukaan unionin yleinen tuomioistuin on nojautunut perusteluihin, joita ei ollut sisällytetty komission väitetiedoksiantoon. On näet todettava, että unionin yleinen tuomioistuin on nojautunut valituksenalaisen tuomion 194 kohdassa riidanalaisen päätöksen 295 ja 307 kohdassa esitettyihin perusteluihin. Valittaja ei ole kuitenkaan vedonnut unionin yleisessä tuomioistuimessa siihen, että kyseinen päätös ja väitetiedoksianto olisivat tältä osin ristiriidassa keskenään. Se ei voi näin ollen vedota vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan (ks. mm. tuomio 22.10.2015, AC-Treuhand v. komissio, C-194/14 P, EU:C:2015:717, 54 kohta) tällaiseen väitteeseen muutoksenhakuvaiheessa unionin tuomioistuimessa.

46 Siltä osin kuin on kolmanneksi kyse 30.4. ja 18.6.1998 pidetyistä kokouksista on huomautettava, että unionin yleinen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 199 kohdassa, ettei minkään komission esittämän todisteen nojalla voitu osoittaa, että valittaja oli osallistunut rikkomiseen. Unionin yleinen tuomioistuin on todennut kuitenkin selkeästi mainitun tuomion 203 kohdassa, että koska valittaja ei ollut irtisanoutunut julkisesti rikkomisesta ja koska 15.10.1997 tehdyn sopimuksen kilpailua rajoittavat vaikutukset ilmenivät edelleen seuraavan vuoden aikana, komissio saattoi katsoa, ettei valittaja ollut päättänyt osallistumistaan rikkomiseen vuoden 1998 aikana. Näin menetellessään unionin yleinen tuomioistuin on noudattanut perusteluvelvollisuuttaan, jolloin asianosaiset ovat voineet riitauttaa sen päättelyn ja unionin tuomioistuin on voinut harjoittaa valvontaansa valituksen yhteydessä, eikä se ole myöskään tehnyt mitään oikeudellista virhettä asian selvittämisessä.

47 Viimeksi mainituilta osin on näet korostettava, että unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo on suurimmassa osassa tapauksista pääteltävä tietyistä yhteensattumista ja indisioista, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomisesta. Etenkin usean vuoden ajalle ulottuvan rikkomisen osalta se, ettei yhtiön osallistumista kyseiseen rikkomiseen määrätyn ajanjakson aikana ole osoitettu suoraan, ei siten ole esteenä sille, että yhtiön todetaan osallistuneen rikkomiseen myös kyseisen ajanjakson aikana, kunhan tuo toteamus

perustuu objektiivisiin ja yhtäpitäviin seikkoihin, ja tältä osin voidaan ottaa huomioon se, ettei kyseinen yhtiö ole sanoutunut julkisesti irti rikkomisesta (ks. vastaavasti tuomio 17.9.2015, Total Marketing Services v. komissio, C-634/13 P, EU:C:2015:614, 26–28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

48 Unionin yleinen tuomioistuin ei ole myöskään toiminut ristiriitaisesti eikä jättänyt noudattamatta perusteluvelvollisuuttaan katsoessaan, että vaikka Mascon todistajanlausunnon nojalla ei sinänsä voitu osoittaa valittajan osallistuneen tietojenvaihtoihin vuoden 1998 aikana, kyseinen lausunto voitiin kuitenkin ottaa oikeutetusti huomioon muiden seikkojen joukossa valituksenalaisen tuomion 203 kohdassa kuvatun yhtäpitävien todisteiden kokonaisuuden yhteydessä sen osoittamiseksi, että valittaja ei ollut keskeyttänyt osallistumistaan lainvastaisiin menettelytapoihin vuoden 1998 osalta.

49 Lopuksi on todettava, että valittajan väitteet on jätettävä tutkimatta siltä osin kuin niillä kyseenalaistetaan unionin yleisen tuomioistuimen tosiseikoista ja selvitysaineistosta tekemä arviointi. Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan näet se, miten unionin yleinen tuomioistuin arvioi tosiseikkoja, ei lähtökohtaisesti voi kuulua unionin tuomioistuimen muutoksenhaun yhteydessä harjoittaman valvonnan piiriin. Kuten SEUT 256 artiklasta ja Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 58 artiklan ensimmäisestä kohdasta ilmenee, muutosta voidaan siis hakea vain oikeuskysymyksiä koskevin osin. Näin ollen ainoastaan unionin yleinen tuomioistuin on toimivaltainen määrittämään ratkaisun perustaksi asetettavan tosiseikaston ja arvioimaan sitä sekä arvioimaan selvitysaineistoa, lukuun ottamatta sitä tapausta, että tätä tosiseikastoa ja tätä selvitysaineistoa on vääristetty (ks. vastaavasti tuomio 2.10.2003, Salzgitter v. komissio, C-182/99 P, EU:C:2003:526, 43 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

50 Neljänneksi on todettava vuoden 1999 aikana pidetyistä kokouksista, että – kuten valituksenalaisen tuomion 206 kohdasta ilmenee – komissio ei ole nojautunut pelkästään Ideal Standardin sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevaan pyyntöön vaan myös Ideal Standardin edustajan 6.9.1999 järjestetystä kokouksesta kilpailusääntöjä rikkovan kokouksen pitämispäivänä käsin laatimaan pöytäkirjaan. Toisin kuin valittaja väittää, tällainen näyttö, joka ei ole peräisin siltä ajankohdalta, jolloin kyseinen yhtiö esitti sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan pyyntönsä vuoden 2002 yhteistyötiedonannon nojalla, vaan joka liittyy tosiseikkojen tapahtuma-aikaan, kuten unionin yleinen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 207 kohdassa, ei edellytä muita yhtäpitäviä todisteita. Mainittu väite on siis hylättävä perusteettomana.

51 Siltä osin kuin on viidenneksi kyse 12. ja 13.10.2000 pidetystä ASI:n kokouksesta, on todettava, että valittajan väitteet perustuvat valituksenalaisen tuomion 214 kohdan virheelliseen tulkintaan. Toisin kuin valittaja väittää, unionin yleinen tuomioistuin ei näet ole nojautunut kyseisen kokouksen pöytäkirjaan todetakseen, että vuoden 1999 aikana käytyjen lainvastaisten keskustelujen vaikutukset ovat ilmenneet vuoden 2000 aikana. Kyseisillä väitteillä pyritään lisäksi olennaisilta osin kyseenalaistamaan se, miten unionin yleinen tuomioistuin on arvioinut selvitysaineistoa osoittamatta kuitenkaan, että kyseistä selvitysaineistoa olisi vääristetty. Ne on siis jätettävä tämän tuomion 49 kohdassa mainitun oikeuskäytännön nojalla tutkimatta.

52 Kuudenneksi on todettava vuoden 2001 osalta, että valittajan väite perustuu jälleen valituksenalaisen tuomion virheelliseen tulkintaan ja se on siis hylättävä. Kyseisen tuomion 215–218 kohdasta ilmenee selkeästi, että unionin yleinen tuomioistuin ei ole katsonut valittajan osallistuneen vuoden 2001 aikana käytyihin lainvastaisiin keskusteluihin sillä perusteella, että vuoden 2000 aikana pidetyillä keskusteluilla oli ollut vaikutuksia vielä seuraavana vuonna. Unionin yleinen tuomioistuin on näet mainitun tuomion 215–217 kohdassa nojautunut siihen, että kyseinen yhtiö oli osallistunut useisiin sellaisiin kokouksiin vuoden 2001 aikana, joiden kuluessa osallistujat olivat sopineet ajankohdasta, jolloin hintaluettelot lähetetään tukkuliikkeille, ja ajankohdasta, jolloin hintoja korotetaan, sekä siitä, että kyseiset kokoukset vastaavat muita vuosien 2000 ja 2001 aikana järjestettyjä kokouksia, joihin mainittu yhtiö ei ollut osallistunut mutta joiden aikana ASI:n jäsenet ovat käsitelleet lukumääräisiä 1.1.2002 alkaen toteutettavia hinnankorotuksia.

53 Seitsemänneksi on riittävää todeta valittajan väitteistä, jotka koskevat valituksenalaisen tuomion perustelujen riittämättömyyttä siltä osin kuin unionin yleinen tuomioistuin ei ole ottanut huomioon valittajan väitteitä vuosien 2002 ja 2003 osalta, että unionin yleinen tuomioistuin on kunkin merkityksellisen kokouksen osalta viitannut valituksenalaisen tuomion 219–226 kohdassa merkitykselliseen näyttöön ja riidanalaiseen päätökseen ennen kuin se on hylännyt valittajan väitteet perusteettomina. Kun otetaan huomioon tämän tuomion 42 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö, unionin yleisen tuomioistuimen ei tarvinnut vastata valittajan kaikkiin väitteisiin. Mainitut valittajan väitteet on siis hylättävä.

54 Siltä osin kuin on lopuksi kyse valittajan väitteistä, jotka koskevat 22.1.2004 pidettyä kokousta, on todettava, että valittaja pyrkii kyseenalaistamaan unionin yleisen tuomioistuimen arvioinnin selvitysaineistosta väittämättä kuitenkaan, että kyseistä selvitysaineistoa olisi vääristetty. Kyseiset väitteet on siis tämän tuomion 49 kohdassa mainitun oikeuskäytännön nojalla jätettävä tutkimatta.

55 Edellä esitetyn perusteella ensimmäinen valitusperuste on osittain jätettävä tutkimatta ja osittain hylättävä perusteettomana.

Toinen valitusperuste, joka koskee yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen olemassaoloa

Asianosaisten lausumat

56 Valittaja väittää toisessa valitusperusteessaan ensinnäkin, että yhtenä kokonaisuutena pidettävän, monitahoisen ja jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen käsite on sellaisenaan ristiriidassa SEUT 101 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan kanssa, eikä sitä olisi siis sovellettava. Kyseisellä käsitteellä ei näet ole oikeudellista perustaa unionin oikeudessa. Valittaja väittää lisäksi, ettei valituksenalaista tuomiota ole perusteltu riittävästi, koska unionin yleinen tuomioistuin ei ole vastannut sen väitteisiin tältä osin.

57 Valittaja katsoo toiseksi toissijaisesti, että edellytykset sille, että voidaan katsoa olevan kyse yhtenä kokonaisuutena pidettävästä kilpailusääntöjen rikkomisesta, eivät olleet täyttyneet nyt käsiteltävässä tapauksessa, koska komissio ei ole määritellyt merkityksellisiä markkinoita ja koska moitittujen eri toimintojen ei ole osoitettu täydentävän toisiaan.

58 Valittaja on kolmanneksi sitä mieltä, että koska riidanalainen päätös on kumottu osittain tiettyjen jäsenvaltioiden osalta 16.9.2013 annetussa tuomiossa Wabco Europe ym. v. komissio (T-380/10, EU:T:2013:449), 16.9.2013 annetussa tuomioissa Keramag Keramische Werke ym. v. komissio (T-379/10 ja T-381/10, ei julkaistu, EU:T:2013:457) ja 16.9.2013 annetussa tuomiossa Duravit ym. v. komissio (T-364/10, ei julkaistu, EU:T:2013:477), ja koska eräiden yritysten osalta voi olla niin, etteivät ne ole tienneet rikkomisesta kokonaisuudessaan, kyse ei voi joka tapauksessa olla mainitussa päätöksessä määritellyn kaltaisesta kokonaisvaltaisesta rikkomisesta.

59 Komission mukaan toinen valitusperuste on hylättävä.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

60 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan SEUT 101 artiklan 1 kohdan rikkominen voi johtua paitsi yksittäisestä toimenpiteestä myös useista toimenpiteistä tai jopa jatkuvasta käyttäytymisestä, vaikka yksi tai useampi osa tästä useiden toimenpiteiden sarjasta tai tästä jatkuvasta käyttäytymisestä voisi sellaisenaankin ja erikseen tarkasteltuna merkitä kyseisen määräyksen rikkomista. Kun eri toimenpiteet kuuluvat ”kokonaissuunnitelmaan”, koska niiden yhteisenä tavoitteena on kilpailun vääristäminen sisämarkkinoilla, komissiolla on siis oikeus kohdistaa vastuu näistä toimenpiteistä sen mukaan, miten

yritykset ovat osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen kokonaisuutena arvioiden (ks. vastaavasti tuomio 24.6.2015, Fresh Del Monte Produce v. komissio ja komissio v. Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416, 156 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

61 Yritys, joka on osallistunut tällaiseen yhtenä kokonaisuutena pidettävään monitahoiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen omalla käyttäytymisellään, joka kuuluu SEUT 101 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun kilpailua rajoittavan sopimuksen tai yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteen alaan ja jolla pyrittiin myötävaikuttamaan kilpailusääntöjen rikkomisen toteuttamiseen kokonaisuudessaan, voi siis olla vastuussa myös muiden yritysten käyttäytymisestä saman kilpailusääntöjen rikkomisen osalta koko siltä ajalta, jolloin se osallistui kyseiseen rikkomiseen. Näin on, kun on näytetty toteen, että kyseinen yritys aikoi omalla käyttäytymisellään myötävaikuttaa kaikkien osallistujien yhteisten päämäärien tavoittelemiseen ja että yritys tiesi muiden samoihin päämääriin pyrkivien yritysten suunnittelemasta tai toteuttamasta kilpailunvastaisesta käyttäytymisestä tai että se saattoi kohtuudella ennakoida sen ja oli valmis hyväksymään siihen sisältyvän riskin (ks. vastaavasti tuomio 24.6.2015, Fresh Del Monte Produce v. komissio ja komissio v. Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416, 157 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

62 On siis mahdollista, että yritys on osallistunut välittömästi kaikkeen yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavaan kilpailunvastaiseen toimintaan, jolloin komissiolla on oikeus katsoa sen olevan vastuussa kaikesta tästä toiminnasta ja näin ollen kyseisestä rikkomisesta kokonaisuudessaan. On myös mahdollista, että yritys on osallistunut välittömästi ainoastaan osaan yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavasta kilpailunvastaisesta toiminnasta mutta että se on tiennyt kaikesta muusta samoihin päämääriin pyrkivien kartellin muiden osallistujien suunnittelemasta tai toteuttamasta kilpailunvastaisesta toiminnasta tai että se saattoi kohtuudella ennakoida sen ja oli valmis hyväksymään siihen sisältyvän riskin. Myös tällaisessa tapauksessa komissiolla on oikeus katsoa tämän yrityksen olevan vastuussa kaikesta tällaisen rikkomisen muodostavasta kilpailunvastaisesta käyttäytymisestä ja näin ollen kyseisestä rikkomisesta kokonaisuudessaan (ks. tuomio 24.6.2015, Fresh Del Monte Produce v. komissio ja komissio v. Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416, 158 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

63 Erilaisten toimintojen luokittelemiseksi yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi ei siis ole tarpeen selvittää, täydentävätkö ne toisiaan siinä mielessä, että kunkin niistä tarkoituksena on vastata yhteen tai useampaan tavanomaisen kilpailun seuraukseen, ja myötävaikuttavatko ne vuorovaikutuksen kautta kaikkien kyseisten toimintojen toteuttajien haluamien kilpailunvastaisten vaikutusten toteuttamiseen sellaisen kokonaisvaltaisen suunnitelman puitteissa, jolla on yksi yhtenäinen päämäärä. Edellytys, joka koskee käsitettä yksi yhtenäinen päämäärä, merkitsee sitä vastoin sitä, että on selvitettävä, ettei ole olemassa sellaisia seikkoja, jotka ovat ominaisia rikkomisen muodostavalle erilaiselle käyttäytymiselle ja jotka voivat osoittaa, että muiden rikkomiseen osallistuneiden yritysten konkreettisesti toteuttamalla käyttäytymisellä ei ole samaa kilpailua rajoittavaa päämäärää tai vaikutusta eikä se siis kuulu ”kokonaissuunnitelmaan”, koska sen yhteisenä tavoitteena on kilpailun vääristäminen sisämarkkinoilla (ks. vastaavasti tuomio 19.12.2013, Siemens ym. v. komissio, C-239/11 P, C-489/11 P ja C-498/11 P, ei julkaistu, EU:C:2013:866, 247 ja 248 kohta).

64 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ei voida myöskään päätellä, että SEUT 101 artiklan 1 kohta koskisi yksinomaan joko yrityksiä, jotka toimivat kilpailunrajoitusten kohteena olevilla markkinoilla taikka niitä edeltävillä tai niiden jälkeisillä markkinoilla tai niiden lähimarkkinoilla, tai yrityksiä, jotka rajoittavat toimintavapauttaan tietyillä markkinoilla sopimuksen tai yhdenmukaistetun menettelytavan nojalla. Unionin tuomioistuimen erittäin vakiintuneesta oikeuskäytännöstä näet ilmenee, että SEUT 101 artiklan 1 kohdan tekstissä viitataan yleisesti kaikkiin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka joko horisontaalisissa tai vertikaalisissa suhteissa vääristävät kilpailua sisämarkkinoilla, riippumatta niistä markkinoista, joilla osapuolet toimivat, ja siitä, että kyseessä

olevien järjestelyjen ehdot koskevat ainoastaan yhden niistä liiketoimintaa (ks. vastaavasti tuomio 22.10.2015, AC-Treuhand v. komissio, C-194/14 P, EU:C:2015:717, 34 ja 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

65 Kyseisen oikeuskäytännön perusteella on ensimmäiseksi hylättävä valittajan väitteet, joiden mukaan yhtenä kokonaisuutena pidettävän, monitahoisen ja jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen käsite on ristiriidassa SEUT 101 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan kanssa.

66 Toiseksi on huomautettava, että – toisin kuin valittaja väittää – unionin yleinen tuomioistuin on perustellut valituksenalaista tuomiota oikeudellisesti riittävällä tavalla viittaamalla tuohon oikeuskäytäntöön kyseisen tuomion 32–34, 41, 42 ja 46–48 kohdassa.

67 Kolmanneksi on todettava valittajan väitteestä, jonka mukaan edellytykset sille, että voidaan katsoa olevan kyse yhtenä kokonaisuutena pidettävästä kilpailusääntöjen rikkomisesta, eivät ole täyttyneet nyt käsiteltävässä tapauksessa, koska komissio ei ole määrittänyt merkityksellisiä markkinoita, että – kuten unionin yleinen tuomioistuin on korostanut perustellusti valituksenalaisen tuomion 54 kohdassa ja kuten valittaja myöntää – se, että rikkomisen kattamat tuotemarkkinat ja maantieteelliset markkinat ovat erilliset, ei estä missään tapauksessa toteamasta, että kyse on yhtenä kokonaisuutena pidettävästä kilpailusääntöjen rikkomisesta. Tämä väite on siis joka tapauksessa tehoton.

68 Unionin yleinen tuomioistuin ei ole neljänneksi tehnyt valituksenalaisen tuomion 63–71 kohdassa mitään oikeudellista virhettä katsoessaan, että komissio saattoi käsiteltävässä tapauksessa päätellä, että on olemassa sellainen yksi yhteinen päämäärä, joka osoittaa yhtenä kokonaisuutena pidettävän kilpailusääntöjen rikkomisen. Unionin yleinen tuomioistuin on näet valituksenalaisen tuomion 66, 69 ja 71 kohdassa esitettyjen tosiseikkoja koskevien toteamusten perusteella osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla, että moititulla eri käyttäytymisellä pyrittiin samaan tavoitteeseen eli yhteensovittamaan kaikkien kylpyhuonekalusteiden valmistajien osalta niiden käyttäytyminen tukkuliikkeisiin nähden. Tältä osin on korostettava, että – toisin kuin valittaja väittää – yhteisen päämäärän käsitettä ei ole – kuten mainituista 66, 69 ja 71 kohdasta ilmenee – määritetty viittaamalla yleisesti siihen, että kilpailu on vääristynyt rikkomisessa kyseessä olevilla markkinoilla, vaan viittaamalla erilaisiin objektiivisiin tekijöihin, joita olivat esimerkiksi tukkuliikkeillä jakeluketjussa oleva keskeinen asema, kyseisen ketjun ominaisuudet, yhteensovittamiselinten ja monituotejärjestöjen olemassaolo, kollusiivisten järjestelyjen toteuttamisen samankaltaisuus ja aineelliset, maantieteelliset ja ajalliset päällekkäisyydet asianomaisten menettelytapojen välillä.

69 Tarvitsematta osoittaa, että moititut menettelytavat täydentävät toisiaan, on siis niin, että koska yritysten, jotka eivät kilpaile keskenään, voidaan katsoa olevan vastuussa yhtenä kokonaisuutena pidettävästä jatketusta kilpailusääntöjen rikkomisesta, joka ei edellytä merkityksellisten markkinoiden järjestelmällistä määrittelemistä, ja kun otetaan huomioon se, että valittaja on yhtäältä vastuussa suorasta osallistumisestaan moitittuun rikkomiseen ja toisaalta vastuussa välillisestä osallistumisestaan siihen siltä osin kuin se on tiennyt kaikesta samoihin päämääriin pyrkivien kyseessä olevan kartellin muiden osallistujien suunnittelemasta tai toteuttamasta kilpailunvastaisesta käyttäytymisestä tai se saattoi kohtuudella ennakoida sen ja oli valmis hyväksymään siihen sisältyvän riskin, unionin yleistä tuomioistuinta ei voida moittia siitä, että sen mielestä komissio ei ollut tehnyt mitään virhettä päätellessään, että käsiteltävässä tapauksessa oli kyse yhtenä kokonaisuutena pidettävästä jatketusta kilpailusääntöjen rikkomisesta.

70 Lopuksi on huomautettava argumentaatiosta, joka koskee riidanalaisen päätöksen osittaista kumoamista unionin yleisen tuomioistuimen antamissa tuomioissa, jotka koskevat samaa rikkomista, joka on nyt käsiteltävän asian kohteena, että eri kansallisia markkinoita koskevien todisteiden arviointi kuuluu unionin yleisen tuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan. Siltä osin kuin kyseisellä argumentaatiolla pyritään kyseenalaistamaan se, että kyse on yhtenä kokonaisuutena pidettävästä, monitahoisesta ja jatketusta kilpailusääntöjen rikkomisesta, on huomautettava, että se, että unionin yleinen tuomioistuin on kumonnut riidanalaisen päätöksen osittain siltä osin kuin se koskee näyttöä

siitä, että eräät asianomaiset yritykset ovat osallistuneet moitittuun rikkomiseen tietyillä maantieteellisillä markkinoilla määrättyjen ajanjaksojen aikana, ei riitä kyseenalaistamaan unionin yleisen tuomioistuimen toteamusta siitä, että on olemassa kokonaissuunnitelma, joka kattaa kolme tuotteiden alaryhmää ja kuusi asianomaista jäsenvaltiota, ja samanlainen kilpailua vääristävä päämäärä. Tällaiset osittaiset kumoamiset voivat tarvittaessa johtaa ainoastaan kullekin asianomaiselle yritykselle määrätyn sakon määrän alentamiseen siltä osin kuin kyseessä olevat maantieteelliset markkinat on otettu huomioon laskettaessa yrityksille määrättyä sakkoa.

71 Näin ollen toinen valitusperuste on hylättävä osittain tehottamana ja osittain perusteettomana.

Kolmas ja neljäs valitusperuste, jotka koskevat täyteen harkintavaltaan perustuvaa valvontaa ja sakon oikeasuhteisuutta

Asianosaisten lausumat

72 Valittaja väittää kolmannessa valitusperusteessaan, että oikeusvarmuuteen liittyvistä syistä ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden takaamiseksi unionin yleisen tuomioistuimen ja unionin tuomioistuimen on kussakin niiden käsiteltäväksi saatetussa asiassa, joka koskee komission vahvistamaa sakkoa tai uhkasakkoa, käytettävä todellakin täyttä harkintavaltaa, jonka unionin lainsäätäjä on antanut niille asetuksen N:o 1/2003 31 artiklalla, erityisesti asiayhteydessä, jossa missään oikeussäännössä ei säädetä seuraamusten yhdenmukaistamisesta ja jossa komissio on soveltanut kolmea eri menetelmää sakkojen laskemiseksi vuosien 1998–2006 osalta.

73 Unionin yleinen tuomioistuin on kuitenkin valittajan vaatimuksista poiketen harjoittanut valituksenalaisessa tuomiossa yksinomaan sakon määrän vahvistamisen laillisuuteen kohdistuvaa valvontaa.

74 Valittaja katsoo lisäksi, että unionin yleisen tuomioistuimen olisi käsiteltävässä tapauksessa pitänyt alentaa sakon määrää, kun otetaan huomioon sen rikkomisen vakavuus, joka koskee vain muutamia suurelta osin pieniä jäsenvaltioita. Tältä osin ei ole mahdollista ymmärtää, mistä syystä komissio on määrännyt moititusta toiminnasta nyt käsiteltävässä tapauksessa seuraamuksen, joka on sen samanluonteisista kartelleista, jotka kattavat koko Euroopan talousalueen alueen, määräämää seuraamusta ankarampi.

75 Valittaja arvostelee lisäksi sitä, ettei sille määrätyn sakon määrää ole alennettu siitä syystä, että hallinnollinen menettely oli kestänyt liian kauan eli yhteensä lähes kuuden vuoden ajan.

76 Valittaja väittää neljännessä valitusperusteessaan, että valituksenalaisella tuomiolla loukataan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 49 artiklan 3 kohdassa vahvistettua suhteellisuusperiaatetta, josta seuraa, että seuraamuksen on ilmaistava rikkomisen vakavuutta. Valittaja katsoo tältä osin, että unionin yleisen tuomioistuimen on kyseisen vakavuuden määrittämiseksi otettava huomioon kyseessä olevan rikkomisen vaikutukset markkinoihin ja asianomaisilla markkinoilla kertyneet liikevaihdot, mitä se ei ole kuitenkaan tehnyt.

77 Unionin yleisen tuomioistuimen olisi pitänyt myös varmistua siitä, että riidanalaisella päätöksellä määrätyn sakon määrä on täysin oikeasuhteinen, mikä ei ole tilanne, jos sakkoa määrätään 6,08 miljoonaa euroa järjestelyn piiriin kuuluvan liikevaihdon osalta, joka on noin 3,88 miljoonaa euroa.

78 Valittaja vaatii näin ollen, että unionin tuomioistuin korjaa nämä unionin yleisen tuomioistuimen lainvastaiset laiminlyönnit ja alentaa määrätyn sakon määrää itse.

79 Komissio vaatii kolmannen ja neljännen valitusperusteen hylkäämistä.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

80 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan SEUT 263 artiklassa määrätty laillisuusvalvonta merkitsee sitä, että tutkiessaan kantajan riidanalaista päätöstä vastaan esittämiä väitteitä unionin tuomioistuimet harjoittavat sekä oikeudellisiin seikkoihin että tosiseikkoihin kohdistuvaa valvontaa ja että niillä on toimivalta arvioida todisteita, kumota mainittu päätös tai muuttaa sakkojen määrää (ks. tuomio 10.7.2014, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, C-295/12 P, EU:C:2014:2062, 53 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

81 Laillisuusvalvontaa täydentää täysi harkintavalta, joka on annettu unionin tuomioistuimille asetuksen N:o 1/2003 31 artiklalla SEUT 261 artiklan mukaisesti. Tämän harkintavallan nojalla tuomioistuimilla on pelkän seuraamuksen laillisuutta koskevan valvonnan lisäksi oikeus korvata komission arviointi omalla arvioinnillaan ja siten poistaa määrätty sakko tai uhkasakko taikka alentaa tai korottaa sen määrää (ks. tuomio 8.12.2011, Chalkor v. komissio, C-386/10 P, EU:C:2011:815, 63 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

82 Täyttääkseen Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklassa tarkoitetut täyteen harkintavaltaan perustuvan valvonnan vaatimukset sakon osalta unionin tuomioistuinten on SEUT 261 ja SEUT 263 artiklan mukaista toimivaltaa käyttäessään tutkittava kaikki oikeudellisia seikkoja tai tosiseikkoja koskevat väitteet, joilla pyritään osoittamaan, että sakon määrä ei ole oikeassa suhteessa rikkomisen vakavuuteen ja kestoon (ks. tuomio 18.12.2014, komissio v. Parker Hannifin Manufacturing ja Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, 75 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

83 Kyseisen täyden harkintavallan käyttö ei vastaa kuitenkaan viran puolesta suoritettavaa valvontaa, ja menettely on kontradiktorista. Juuri kantajan on lähtökohtaisesti esitettävä riidanalaista päätöstä koskevat kanneperusteet ja todisteet niiden tueksi (ks. tuomio 18.12.2014, komissio v. Parker Hannifin Manufacturing ja Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, 76 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

84 Tältä osin on korostettava, ettei se, että riidanalaista päätöstä ei ole valvottu viran puolesta kokonaisuudessaan, ole ristiriidassa tehokkaan oikeussuojan periaatteen kanssa. Kyseisen periaatteen noudattamiseksi ei näet ole välttämätöntä, että unionin yleinen tuomioistuin, jonka on kyllä vastattava kaikkiin esitettyihin kanneperusteisiin ja harjoitettava valvontaa niin oikeuskysymysten kuin tosiseikkoja koskevien kysymysten osalta, tutkii viran puolesta asiakirja-aineiston kokonaan uudelleen (ks. tuomio 8.12.2011, Chalkor v. komissio, C-386/10 P, EU:C:2011:815, 66 kohta).

85 Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on lisäksi niin, että ainoastaan unionin yleinen tuomioistuin on toimivaltainen valvomaan sitä, miten komissio on kussakin yksittäistapauksessa arvioinut lainvastaisen käyttäytymisen vakavuutta. Unionin tuomioistuimen valvonnan tarkoituksena on muutoksenhaun yhteydessä yhtäältä tutkia, missä määrin unionin yleinen tuomioistuin on ottanut oikeudellisesti asianmukaisella tavalla huomioon kaikki ne tekijät, jotka ovat olennaisia arvioitaessa tietyn käyttäytymisen vakavuutta SEUT 101 artiklan ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan valossa, ja toisaalta tarkastaa, onko unionin yleinen tuomioistuin vastannut oikeudellisesti riittävällä tavalla kaikkiin sakon määrän alentamista koskevan vaatimuksen tueksi esitettyihin väitteisiin. Unionin kilpailuoikeuden rikkomisten vakavuus on määritettävä sellaisten lukuisten seikkojen perusteella, joihin kuuluvat muun muassa sakkojen ennalta ehkäisevä vaikutus; asiaan liittyvät erityiset olosuhteet ja asiayhteys, mukaan lukien kunkin yrityksen käyttäytyminen; kunkin yrityksen osuus kartellin perustamisessa; hyöty, jonka ne ovat voineet saada kartellin perustamisesta; yritysten koko ja asianomaisten tavaroiden arvo sekä se vaara, joka tällaisista kilpailusääntöjen rikkomisista aiheutuu unionin tavoitteille (ks. vastaavasti tuomio 11.7.2013, Team Relocations ym. v. komissio, C-444/11 P, ei julkaistu, EU:C:2013:464, 95, 99 ja 100 kohta).

86 Kun unionin tuomioistuin lausuu oikeuskysymyksistä muutoksenhaun yhteydessä, sen asiana ei ole myöskään korvata kohtuullisuussyistä unionin yleisen tuomioistuimen arviointia omalla arvioinnillaan ottaessaan täyden harkintavaltansa nojalla kantaa yrityksille unionin oikeuden rikkomisesta määrättyjen sakkojen suuruuteen. Ainoastaan, jos unionin tuomioistuin arvioi, että seuraamuksen taso on paitsi epäasianmukainen myös liiallinen, minkä vuoksi se on suhteellisuusperiaatteen vastainen, olisi siis todettava, että unionin yleinen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen sen vuoksi, että sakon määrä on epäasianmukainen (ks. mm. tuomio 30.5.2013, Quinn Barlo ym. v. komissio, C-70/12 P, ei julkaistu, EU:C:2013:351, 57 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

87 Kolmatta ja neljättä valitusperustetta on tutkittava tämän oikeuskäytännön perusteella.

88 Mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee selkeästi, että ensinnäkin täyteen harkintavaltaan perustuva valvonta koskee yksinomaan määrättyä seuraamusta eikä riidanalaista päätöstä kokonaisuudessaan ja toiseksi täysi harkintavalta ja laillisuusvalvonta eivät vastaa viran puolesta suoritettavaa valvontaa eivätkä näin ollen edellytä, että unionin yleinen tuomioistuin tutkii asiakirja-aineiston viran puolesta kokonaan uudelleen kantajan esittämistä väitteistä riippumatta.

89 Käsiteltävässä tapauksessa on todettava, että unionin yleinen tuomioistuin on valvonut valituksenalaisen tuomion 335 kohdassa todellakin sakon määrän, että se on vastannut valittajan eri väitteisiin ja että se on kyseisen tuomion 397–402 kohdassa ottanut kantaa sakon määrän alentamista koskeviin vaatimuksiin, siten, ettei se ole siis vain valvonut kyseisen määrän laillisuutta, toisin kuin valittaja väittää. Unionin yleinen tuomioistuin on erityisesti tältä osin huomauttanut mainitun tuomion 384 kohdassa, että 15 prosentin suuruiset rikkomisen vakavuuskerroin ja lisäsummakerroin olivat vähimmäiskertoimia, kun otetaan huomioon kyseisen rikkomisen erityisen vakava luonne, ja katsonut tämän jälkeen saman tuomion 397–401 kohdassa, ettei yksikään kantajien ensimmäisessä oikeusasteessa esittämistä seikoista oikeuttanut sakon määrän alentamista.

90 Erityisesti moititun rikkomisen vakavuuden tutkinnasta on todettava, että unionin yleinen tuomioistuin on palauttanut valituksenalaisen tuomion 381 kohdassa mieleen etenkin vuoden 2006 suuntaviivojen 23 kohdan, jonka mukaan ”hinnoista sopimisesta, markkinoiden jakamisesta ja tuotantorajoituksista tehdyt horisontaaliset sopimukset, jotka ovat yleensä salaisia, kuuluvat luonteeltaan vakavimpiin kilpailunrajoituksiin. Tällaisista sopimuksista on määrättävä kilpailupolitiikan mukaan ankaria seuraamuksia. Kyseisten rikkomisten tapauksessa huomioon otettava osuus myynnistä sijoittuu sen vuoksi yleensä asteikon yläpäähän”. Unionin yleinen tuomioistuin on esittänyt mainitun tuomion 383 kohdassa perustelut, jotka komissio oli vahvistanut riidanalaisen päätöksen 1211 perustelukappaleessa ja joiden mukaan hintojen horisontaalinen yhteensovittaminen oli jo luonteensa vuoksi yksi haitallisimmista kilpailun rajoituksista ja rikkominen oli yhtenä kokonaisuutena pidettävä, monitahoinen ja jatkettu kilpailusääntöjen rikkominen, joka kattoi kuusi jäsenvaltiota ja koski kolmea tuotteiden alaryhmää, minkä jälkeen se on todennut saman tuomion 384 kohdassa kyseessä olevan rikkomisen erityisen vakavan luonteen, joka oikeutti soveltamaan 15 prosentin suuruista vakavuuskerrointa, ja valituksenalaisen tuomion 385 kohdassa valittajan osallistumisen todetun rikkomisen toteuttaneiden ”yritysten ydinryhmään”.

91 Koska unionin yleinen tuomioistuin on ottanut näin huomioon kaikki merkitykselliset parametrit moititun rikkomisen vakavuuden arvioimiseksi ja hintojen horisontaalinen yhteensovittaminen ja valittajan osallistuminen siihen oli lisäksi näytetty toteen, ja koska se on vastannut tältä osin valittajan väitteisiin, se ei ole tehnyt mitään oikeudellista virhettä ja se on noudattanut velvollisuuttaan harjoittaa riidanalaisen päätöksen osalta tehokasta tuomioistuinvalvontaa.

92 Hallinnollisen menettelyn liian pitkän keston arvioimisesta on huomautettava, että vaikka se, että komissio loukkaa kohtuullisessa ajassa toimimista koskevaa periaatetta, voi oikeuttaa kumoamaan komission SEUT 101 tai SEUT 102 artiklaan perustuvan hallinnollisen menettelyn päätteeksi antaman päätöksen, jos se merkitsee myös asianomaisen yrityksen puolustautumisoikeuksien loukkaamista, tällainen kohtuullisessa ajassa toimimista koskevan periaatteen loukkaaminen – olettaen, että se

näytetään toteen, – ei voi johtaa määrätyn sakon määrän alentamiseen (ks. mm. tuomio 9.6.2016, CEPSA v. komissio, C-608/13 P, EU:C:2016:414, 61 kohta ja tuomio 9.6.2016, PROAS v. komissio, C-616/13 P, EU:C:2016:415, 74 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Kuten tämän tuomion 75 kohdasta ilmenee, tässä tapauksessa on kuitenkin selvää, että valittaja pyrkii väitteellään, jonka mukaan unionin yleinen tuomioistuin on arvioinut virheellisesti hallinnollisen menettelyn liian pitkää kestoa, yksinomaan siihen, että sille määrätyn sakon määrää alennetaan.

93 Kyseinen väite on siis sen perusteltavuudesta huolimatta hylättävä tehottamana.

94 Lopuksi on todettava määrätyn sakon määrän oikeasuhteisuudesta sellaisenaan, ettei valittaja esitä mitään väitettä, jolla voitaisiin osoittaa, että määrätyn seuraamuksen taso on epäasianmukainen tai liiallinen. Tältä osin väite, jonka mukaan 6,08 miljoonan euron suuruinen sakko on suhteeton kartellissa kyseessä olleeseen 3,88 miljoonan euron suuruiseen liikevaihtoon nähden, on hylättävä. On näet selvää, että Villeroy & Bochille ja sen tytäryhtiöille määrätyn sakon määrää on käsiteltävässä tapauksessa alennettu asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan mukaisesti siten, ettei 10:tä prosenttia niille edellisen tilikauden aikana kertyneestä kokonaisliikevaihdosta ylitetä. Kyseisellä enimmäismäärällä taataan kuitenkin jo se, ettei tuo sakko ole suhteeton yrityksen kokoon nähden, josta kertoo sen kokonaisliikevaihto (ks. vastaavasti tuomio 28.6.2005, Dansk Rørindustri ym. v. komissio, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P, EU:C:2005:408, 280–282 kohta).

95 Näin ollen kolmas ja neljäs valitusperuste on hylättävänä osittain tehottomina ja osittain perusteettomina.

96 Koska yhtäkään valittajan esittämistä valitusperusteista ei ole hyväksytty, valitus on hylättävä kokonaisuudessaan.

Oikeudenkäyntikulut

97 Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 184 artiklan 2 kohdassa määrätään, että jos valitus on perusteeton, unionin tuomioistuin tekee ratkaisun oikeudenkäyntikuluista. Saman työjärjestyksen 138 artiklan 1 kohdan, jota sovelletaan valituksen käsittelyyn työjärjestyksen 184 artiklan 1 kohdan nojalla, mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska komissio on vaatinut valittajan velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut ja valittaja on hävinnyt asian, valittaja on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Valitus hylätään.

2) Villeroy & Boch Austria GmbH velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Allekirjoitukset